

ALTINAY, Ahmed Refik
(bk. AHMED REFİK ALTINAY).

**ALTIPARMAK
MEHMED EFENDİ**
(ö. 1033/1623-24)

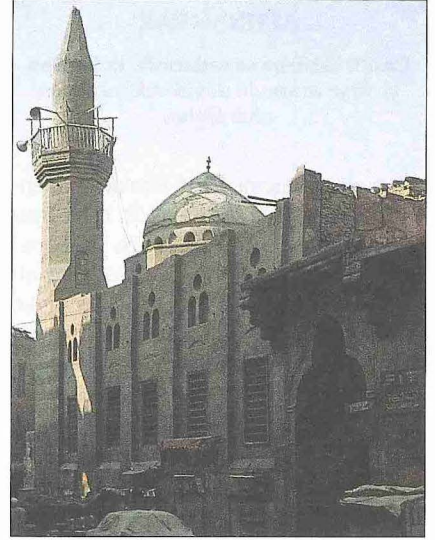
Türk mutasavvıf ve âlimi.

Üsküp'te doğdu. Babası Mekke ve Medine kadılıklarında bulunmuş olan Mehmed Efendi'dir. Çıkrıkçızâde ve Altıparmak lakaplarıyla tanınmışsa da daha çok bunlardan ikincisiyle meşhurdur. İlk tahsilini Üsküp'te tamamladı ve Şeyh Câfer'e intisap ederek Bayramiyye tarikatına girdi. Daha sonra İstanbul'a giderek Fâtih Camii'nde hadis, tefsir, fıkıh dersleri okuttu ve vaazlar verdi. İstanbul'da uzun süre bu hizmetlerde bulunduktan sonra Kahire'ye gidip orada yerleşti. Ölümüne kadar kaldığı bu şehirde tasavvuf ile meşgul oldu ve zikir halkaları oluşturdu. Devrinin önde gelen âlimlerinden biri olan Altıparmak Kahire'de vefat etti ve orada adına inşa ettirdiği caminin (Mescidü Altıparmak) avlusuna defnedildi.

Eserleri. Altıparmak'ın tefsir, hadis ve fıkıhla ilgili eserler kaleme aldığı söyleniyorsa da bunlar günümüze kadar gelmediği gibi adları ve muhtevaları da bilinmemektedir. Biri tefsir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 139 m.), diğeri İslâmiyet'in Hristiyanlık'tan üstün olduğu hakkındaki (Süleymaniye Ktp., Pertevniyal, nr. 998) iki risâlesi zamanımıza intikal etmiştir. Farsça ve Arapça'dan tercüme ettiği bilinen eserleri şunlardır:

1. *Meâricü'n-nübüvve Tercümesi* (Altıparmak). Molla Miskîn'in (ö. 907/1501)

peygamberler tarihi ve Hz. Muhammed'in hayatı hakkında yazdığı *Meâricü'n-nübüvve fi medârici'l-fütüvve* adlı Farsça eserin tercümesi olup ilk defa 1257'de İstanbul'da yayımlanmış, daha sonra da birçok baskıları yapılmıştır (Bulak 1271; İstanbul 1290, 1306, 1327-1328). Ayrıca A. Faruk Meyan tarafından sadeleştirilerek nesredilmiştir (İstanbul 1976). Eser müellifine nisbetle *Altıparmak* adıyla tanınmıştır. Aynı eserin daha önce Koca Nişancı Celâlzâde Mustafa Bey (ö. 975/1567-68) tarafından *Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî* adıyla yapılan tercümesi de yanlışlıkla Altıparmak'a nisbet edilmektedir (bk. Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4289). 2. *Nüzhet-i Cihân ve Nâdire-i Devrân* (Zamân). Ahmed b. Muhammed-i Gaffârî-yi Kazvî'nin (ö. 975/1567-68) İslâm tarihi ile ilgili *Nigâristân* adlı Farsça eserinin tercümesi olup çeşitli kütüphanelerde yazmaları bulunmaktadır (Süleymaniye Ktp., Yenicami, nr. 907; Hüsrev Paşa, nr. 456). *Nigâristân*, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi tarafından da tercüme edilmiştir. 3. *Terceme-i Sittin li-Câmii'l-besâtin*. Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed b. Zeyd et-Tûsî'nin (bazı yazmalarda Tarşûsî) Yûsuf sûresinin tefsiri hakkındaki *Câmi'ü leâ'ifi'l-besâtin* adlı altmış bölümden meydana gelen eserinin tercümesi olup *Yûsufnâme* adıyla da tanınmaktadır. Eserin kütüphanelerde çeşitli nüshaları vardır (Köprülü Ktp., nr. 286, 357; TSMK, Revan, nr. 1066; Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 97; Yazma Bağışlar, nr. 639). 4. *Kâşifü'l-ulûm ve fâtihu'l-fünûn*. Kazvî'nin (ö. 739/1338) *Telhîşü'l-Miftâh*'ına yapılmış şerhlerden birinin (muhtemelen Teftâzânî'ye ait *el-Muṭavvel*'in) ter-

Altıparmak Mehmed Efendi'nin yaptırdığı ve bugün Mescidü Altıparmak adıyla anılan cami - Kahire / Mısır

cümesi olup bir nüshası *Terceme-i Telhîşü'l-Miftâh* adıyla Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Fâtih, nr. 4534).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, IV, 174; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1723-1724, 1976; *Sicill-i Osmânî*, IV, 148-149; *Osmanlı Müellifleri*, I, 212-213; Storey, *Persian Literature*, I, 29, 114-115, 187-188; Brockelmann, *GAL*, II, 590; *Suppl.*, II, 661; *Hediiyetü'l-ârifîn*, II, 261; Özege, *Katalog*, III, 985; Suâd Mâhir Muhammed, *Me-sâcidü Mısr ve evliya'ühe'sşâlihûn*, Kahire 1404/1983, s. 175-177; Bursalı Mehmed Tâhir, "Altı Parmak Mehmed Efendi", *SR*, sy. 19 (201), (26 Receb 1330), s. 361; *TA*, II, 221; M. Tayyib Gökbilgin, "Celâl-zâde", *İA*, III, 62; J. Schacht, "Altı Parmak", *EL*² (İng.), I, 423; S. A. Bonebakker, "al-Ḳazvîni", *a.e.*, IV, 863-864.

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

ALTILIK

Hattatların

diz üzerinde rahatça yazmak için
kâğıdın altına koydukları,
kalınca kâğıtlardan yapılmış
sert veya yumuşak mukavva plaka.

Hattat yerde, sedir veya minder üstünde oturarak yazdığı vakit sol ayak kaidenin altına alınır; sağ bacak ise diz göğüs hizasına gelecek şekilde dikilir. Yazının diz üzerinde yazılabilmesi için kâğıdı düzgün bir halde tutmak ve yazılanı muntazam bir şekilde görmek için bir altlık kullanılır. Böylece sağ elle yazı

Meşhur
hattat
Sâmi
Efendi'nin
yazı
altlığı
(M. Uğur
Derman
koleksiyonu)